

## «Не дорікати слово я дала...»

*Літературний вечір до ювілею Лесі Українки*

Оформлення сцени: на стіні – великий портрет Лесі Українки, над ним – терновий вінець; по діагоналі від нього – велика аплікація – букет вербових котиків із пролісками; під портретом – збільшений Лесин автограф, угорі над аплікацією – ювілейна дата.

На сходах стоять по різні боки сцени ведучий – учениця, учень – ведуча (хлопці – на верхній сходинці; дівчатка – на нижній). Ведучий і ведуча – у класичних костюмах, учень і учениця – в національних строях.

**Ведучи :** Добрий день Вам, Лесю!  
Я з України  
З тієї, що для обох нас мати,  
Що золотої осінньої днини  
Поставила Вас отут на чати.

**Ведуча:** Як Вам ведеться далеко від дому  
Не дошкуляють більше лукавці?  
І чи не зимно на вітрі шмалькому  
Вам у сукенці – короткорукавці?

**Ведучий:** Непросто , кажете.  
Холоднувато  
І не в такі крижані світання.  
Дозвольте, Лесю, в снігу постояти,  
Зігріти Вас бодай диханням...

**Ведуча:** Кожним словом, кожним променем думки, кожним болем своїм живе  
в душі нашого народу людина, що ім'я їй – Леся Українка... Мовби крізь серпанок легендарності проступає до нас образ поетеси, образ ніжний і чистий. Майже ніколи – веселий, частіше – в задумі чи смутку.

**Учениця:** Народилась вона у сім'ї Косачів, щоб стати для світу Лесею Українкою. Народилась взимку, щоб провістити весну людства. Жила хворою і кволою, щоб дати силу своїй нації. Жила так мало, всього 42 роки, щоб ось уже понад сторіччя дивувати світову культуру величчю свого духу, свого таланту.

**Леся:** Я пам'ятником стала.

Я не снила,  
Що в мармурі постану  
І в граніті.  
А кров моя  
І камінь оживала,  
І я живу, як і жила,  
На світі.  
В тяжкій недолі, що лягла  
На плечі,  
Я прагнула, як лицар,  
Перемоги:  
Хай смерть в бою,  
Але не сором втечі  
Й ганьба отак... від печі  
До порога.  
Царі, владики...  
Знала, що змете їх  
Свята, велика і правдива сила:  
З робочими  
Новітні Прометеї  
Уже вогні досвітні засвітили.  
Я вслід пішла.  
Безжалісна, єдина.  
У мене зброя з ворогом  
Змагатись!  
Я слово ставила,  
Щоб змогла людина  
Своїм життям  
До себе дорівнятись.  
Я з вами йду.  
Навкруги зелені вруна,  
Я сію квіти по горі,  
Вітаю,  
Співець, твої нові слова,  
І струни,  
І спів,  
Що над Україною злітає.

**Учень:** Своєю винятковістю і своєю звичайністю – усім вона дорога для нас. Кажуть, скромна була, сором'язлива, не дуже й примітна серед людського загалу, але яку непоступливість виявила, коли йшлося про долю, честь і престиж народу, його культуру, про святе й заповітне!

**Учениця:** Не шумить осока в тишині,

Вітер плаває по піднебессю, -  
Це зі мною говориш ти, Лесю...  
А чи музику чути мені?

**Учень:** Уччується в мові моїй  
Брязкіт зброї у кожному слові.  
Скільки ж ласки й принадливих мрій  
В твоїй милій, чаруючій мові.

**Учениця:** То ж ким вона була, ця сіроока русява дівчина? Поетесою?  
Борцем? Донькою Прометея? Квіткою ломикаменю? Вона була Жінкою!  
Тендітною, ніжною, люблячою, страждаючою...

**Учень:** Пам'яті світлих почуттів Лесі Українки та Сергія Мержинського  
присвячено.

*Зелений Гай на Полтавщині. 1998 рік.*

**Леся:** - Сергію, вашим чубом вітер грається...

**Сергій:** - А вам по сукні сонечко повзе...

**Леся:** - Он бачите, ясна зоря займається...

**Сергій:** - На світ заповідається уже...

**Леся:** - Чи я хотіла щось сказати вам,  
чи просто так, щоб коло вас побути...

**Сергій:** - У вас холодні пальці, мов трава...

**Леся:** - А ваших вже од холоду й не чути...  
Які ви квіти любите? Оці?

**Учень (за автора):** І простягнула пучечок деревію.

**Сергій:** - Так засвітивсь у вашій він руці,  
а як... то і сказати не зумію.

**Леся:** - Тут квіти і море. Всіх не зна Полтава.  
І жовті, і червоні, й білолиці!  
Оно ромен, а он пушить купава...  
Мені усяка квітка мов дивниця.  
Ви знаєте, я раз ішла до вас –  
метелик на руці і дві гвоздики...

**Сергій:** - Ви так несли ті квіти, як слова,  
мов світ – такий просторий і великий...

**Леся:** - У мене жаль на серденьку засів,  
і так було самотньо, сумно, гірко.  
Такі всі поробилися чужі,  
лиш мріла вдалині блакитна зірка.  
Мені , Сергію, у очах ряхтіло,  
чи сонце то ряхтіло, чи земля,  
чи біла віла білим полем бігла,  
горянка Віла – посестра моя.  
Стоять у клечанні кущі, дерева:  
чого тут тільки, людоньки, нема!  
А я ходжу, шукаю дядька Лева,  
і туга моя довга, як зима.  
Я думала тоді: «Переболіло,  
немов рукою зніме і мине...»  
О Боже мій, та що це я, Сергію,  
усе про себе...Зупиніть мене!...

**Сергій:** - Ваш милий голос, Лесю, тихо грає,  
а долітає, бачте, до зірок.  
А я сиджу, собі на ус мотаю,  
що не кажіть, а я таки пророк!

**Леся:** - Ви ще мені нічого не сказали.

**Сергій:** - Я скоро іду. Будете писать?

**Леся:** - Коли б ви за... Коли б ви тільки знали...

**Сергій:** - У вас на віях сльози чи роса?  
Чи то від жартів ви такі сумні?  
Тоді пожартували трохи, й годі.  
Я знаю, скільки житиму, мені  
ці дні – дарунок, що лежить на споді.

**Леся:-** Мовчіть, Сергію. Ви мої слова  
так легко прибираєте на себе.  
Мені сумної хочеться співать,  
але такої то навряд чи треба.  
Іще мені до Мавки півжиття,  
ще стільки друзів піде і...навіки.  
А літечку не буде вороття,  
хоч і було воно таке велике.

Хоч і було, неначе в напівсні -  
Зелений гай, і луг, і Ви...відтоді  
я знаю: скільки житиму, мені  
ці дні – дарунок, що лежить на споді.

**Учень:**Набрали чебриків. Верталися додому...

**Учениця:**Кохання до Сергія Мержинського було для Лесі сповнене трагізму.

Хворий на сухоти в останній стадії, він помирає у Мінську в перших числах березня 1902 року. Сама хвора на сухоти, вірна Леся ні на мить не покидає коханого, не відходить від нього останні два місяці, чергує біля ліжка вдень і вночі.

**Учень:** В останні дні життя Сергія, цілком усвідомлюючи, що чекає коханого, Леся переживає одну із найжахливіших ночей у своєму житті. Саме в цю ніч поетеса написала твір про самозреченість і любов – драматичну поему «Одержима».

...

**Голос із – за лаштунків:** ...Я її в таку ніч писала, після якої, певне, буду довго жити, коли вже тоді жива осталась. І навіть писала, не перетравивши туги, а в самому її апогеї. Якби мене хто спитав, як з того всього жива вийшла, то я б теж могла відповісти: « Я з того створила драму...»

**Ведучий:** Виняткове місце у творчості Лесі Українки, як і в усій українській літературі початку століття, посідає «Лісова пісня».

**Ведуча:** Свій шедевр Лесі Українки написала на Кавказі за 20 днів. Поєднавши у творі казкові образи з реальними, вона досягає високої художньої виразності, прозорості, стверджує, що насильство над природою, людиною неприпустиме.

*Обігрується уривок із драми – феєрії « Лісова пісня». Лісовик, щось воркочучи, закурює люльку, сівши на зваленому дереві. Тихо звучить голос сопілки. Із – за стовбура старої верби виходить Мавка в ясно –*

*зеленій*

*одежі з розпущеними чорними косами, розправляє руки і проводить долонею по очах.*

**Мавка**

Ох, як я довго спала!

**Лісовик**

Вже й сон – трава перецвітати стала.  
От – от зозулька маслечко сколотить,  
в червоні черевички убереться  
і людям одмірятиме літа.  
Вже з вирію поприлітали гості.  
Он жовтими пушинками вже плавають  
На чистім плесі каченята дикі.

**Мавка**

А хто мене збудив?

**Лісовик**

Либонь, весна.

**Мавка**

Весна ще так ніколи не співала,  
як тепер. Чи то мені так снилось?

*Лукаш знов грає*

Ні... стій... Ба! Чуєш?... То весна співає?

*Лукаш грає мелодію, тільки ближче.*

**Лісовик**

Та ні, то хлопець на сопілці грає.

**Мавка**

Який? Невже се Той, що греблі рве?  
От я не сподівалася від нього!

**Лісовик**

Ні, людський хлопець, дядька Лева небіж,  
Лукаш на ймення.

**Мавка**

Я його не знаю.

**Лісовик**

Бо він уперше тут. Він здалека, Є  
не з тих лісів, а з тих борів соснових,  
де наша баба любить зимувати;  
осиротів він з матір'ю – вдовою,  
то дядько Лев прийняв обох до себе...

**Мавка**

Хотіла б я побачити його.

**Лісовик**

Та нащо він тобі?

**Мавка**

Він, певне, гарний!

**Лісовик**

Не задивляйся ти на хлопців людських.  
Се лісовим дівчатам небезпечно...

**Мавка**

Який – бо ти, дідусю, став суворий!  
Се ти мене отак держати будеш,  
як Водяник Русалку?

**Лісовик**

Ні, дитинко,  
я не держу тебе. То Водяник  
в драговині цупкій привик одвіку  
усе живе засмоктувати. Я  
звик волю шанувати. Грайся з вітром,  
жартуй із Перелесником, як хочеш,  
всю силу лісову і водяну,  
гірську й повітряну приваб до себе,  
але минай людські стежки, дитино,  
бо там не ходить воля, - там жура  
тягар свій носить. Обминай їх, доню:  
раз тільки ступиш – і пропала воля!

**Мавка**

*(сміється)*

Ну, як - таки, щоб воля – та пропала?  
Се так колись і вітер пропаде!

*Лісовик хоче щось відмовити, але виходить Лукаш із сопілкою.*

*Лісовик і Мавка ховаються.*

*Лукаш хоче надрізати ножем березу, щоб сточити сік, Мавка кидається і хапає його за руку.*

**Мавка**

Не руш! Не руш! Не ріж! Не убивай!

**Лукаш**

Та що ти, дівчино? Чи я розбійник?

Я тільки хотів собі вточити соку  
з берези.

**Мавка**

Не точи! Се кров її.

Не пий же крові з сестроньки моєї!

**Лукаш**

Березу ти сестрою називаєш?

Хто ж ти така?

**Мавка**

Я – Мавка лісова.

**Лукаш**

*(не так здивовано, як уважно придивляється до неї)*

А, от ти хто! Я від старих людей  
про мавок чув не раз, але ще зроду  
не бачив сам.

**Мавка**

А бачити хотів?

**Лукаш**

Чому ж би ні?.. Що ж, - ти зовсім така,  
як дівчина... ба ні, хутчій, як панна,  
бо й руки білі, і сама тоненька,  
і якість так убрана не по – наськи...  
А чом же в тебе очі не зелені?  
Та ні, тепер зелені... а були,  
Як небо, сині... О! тепер вже сиві,  
як тая хмара... ні, здається, чорні,  
чи, може, карі... ти таки дивна!

**Мавка**

*(усміхаючись)*

Чи гарна ж я тобі?

**Лукаш**

*(Соромлячись)*

Хіба я знаю?

**Мавка**

*(сміючись)*

А хто ж те знає?

**Лукаш**

*(зовсім засоромлений)*

Ет, таке питаєш!...

**Мавка**

*(щиро дивуючись)*

Чому ж сього не можна запитати?

Он бачиш, там питає дика рожа:

«Чи я хороша?»

А ясень їй киває в верховітті:

«Найкраща в світі!»

**Лукаш**

А я й не знав, що в них така розмова.

Я думав – дерево німе, та й годі.

**Мавка**

Німого в лісі в вас нема нічого.

**Лукаш**

Чи то ти все отак сидиш у лісі?

**Мавка**

Я зроду не виходила ще з нього.

**Лукаш**

А ти давно живеш на світі?

**Мавка**

Справді,

ніколи я не думала про те...

Мені здається, що жила я завжди...

**Лукаш**

І все така була, як от тепер?

**Мавка**

Здається, все така...

**Лукаш**

А хто ж твій рід?

Чи ти його зовсім не маєш?

**Мавка**

Маю.

Є Лісовик, я зву його: «дідусю»,  
а він мене: «дитинко» або «доню»,

**Лукаш**

Та хто ж він – дід чи батько?

**Мавка**

Я не знаю.

Хіба не все одно?

**Лукаш**

*(сміється)*

Ну, та й чудні ви

отут у лісі! Хто ж тобі тут мати,  
чи баба, чи вже як у вас зовуть?

**Мавка**

Мені здається часом, що верба,  
Ота стара, сухенька, то – матуся.  
Вона мене на зиму прийняла  
і порошок м'якеньким устелила  
для мене ложе.

**Лукаш**

Там ти й зимувала?

А що ж ти там робила цілу зиму?

**Мавка**

Нічого. Спала. Хто ж зимою робить?

Спить озеро, спить ліс і очерет

Верба рипіла все: «Засни, засни...»

І снилися мені все білі сни:

на срібні сяли ясні самоцвіти,

стелилися неznані трави, квіти,  
блискучі, білі... Тихі, ніжні зорі  
спадали з неба – білі, непрозорі –  
і клалися в намети... Біло, чисто  
попід наметами. Ясне намисто  
з кристалю грає і ряхтить усюди...  
Я спала. Дихали так вільно груди.  
По білих снах рожевії гадки  
Легенькі гаптували мережки,  
і мрії ткалися золото – блакитні,  
спокійні, тихі, не такі, як літні...

### **Лукаш**

*(заслухавшись)*

Як ти говориш...

### **Мавка**

Чи тобі так добре?

*Лукаш потакує головою.*

Твоя сопілка має кращу мову.

Заграй мені, а я поколишусь.

*Мавка сплітає довге віття на березі, сідає в нього й гойдається тихо,  
мов у колисці. Лукаш грає, прихилившись до дуба. І не зводить очей з  
Мавки. Лукаш грає веснянки. Мавка, слухаючи, мимоволі озивається  
тихесенько на той самий голос.*

### **Мавка**

Як солодко грає,

Як глибоко крає,

Розтинає білі груди, серденько виймає!

*Мавка зачарована. Тихо колишеться, усміхається, а в очах якась туга  
аж до сліз; Лукаш, завваживши те, перестає грати.*

### **Лукаш**

Ти плачеш, дівчино?

### **Мавка**

Хіба я плачу?

*(проводить рукою по очах.)*

А справді... Ні – бо то роса вечірня.

Заходить сонце... Бач, уже встає

на озері туман...

**Лукаш**

Та ні, ще рано!

**Мавка**

Ти б не хотів, щоб день уже скінчився?

*Лукаш хитає головою, що не хотів би.*

**Мавка**

Чому?

**Лукаш**

Бо дядько до села покличуть.

**Мавка**

А ти зо мною хочеш бути?

*Лукаш киває, потакуючи.*

Бачиш,

І ти немов той ясень розмовляєш.

**Лукаш**

Та треба по – тутешньому навчитись,  
бо маю ж тут літувати.

**Мавка**

(радо)

Справді?

**Лукаш**

Ми завтра й будуватися почнемо.

**Мавка**

Курінь поставите?

**Лукаш**

Ні, може, хижку,  
а може, й цілу хату.

**Мавка**

Ви – як птахи:

Клопочетесь, будуєте кубельця,

щоб потім кинути.

**Лукаш**

Ні, ми будуєм  
Навіки.

**Мавка**

Як навіки? Ти ж казав,  
що тільки літувати будеш тут.

**Лукаш**

*(ніяково)*

Та я не знаю... Дядько Лев казали,  
що тут мені дадуть грунець і хату,  
бо восени хотять мене женити...

**Мавка**

*(з тривогою)*

З ким?

**Лукаш**

Я не знаю. Дядько не казали,  
а може, ще й не напитали дівки.

**Мавка**

Хіба ти сам собі не знайдеш пари?

**Лукаш**

*(поглядаючи на неї)*

Я, може б, і знайшов, та...

**Мавка**

Що?

**Лукаш**

Нічого...

*(Пограває у сопілку стиха щось дуже жалібно, потім спускає руку з сопілкою і замислюється).*

**Мавка**

*(помовчавши)*

Чи у людей паруються надовго?

**Лукаш**

Та вже ж навік!

**Мавка**

Се так. Як голуби...

Я часом заздрила на їх: так ніжно  
вони кохаються ...А я не знаю  
нічого ніжного, окрім берези,  
за те ж їй й сестрицею взиваю;  
але вона занадто вже смутна,  
така бліда, похила та журлива, -  
я часто плачу, дивлячись на неї.  
От вільхи не люблю – вона шорстка.  
Осика все мене чогось лякає;  
вона й сама боїться – все тремтить.  
Дуби поважні надто. Дика рожа  
задирлива, так само й глід, і терен.  
А ясень, клен і явір – гордовиті.  
Калина так хизується красою,  
що байдуже їй до всього на світі.  
Така, здається, й я була торік,  
але тепер мені чомусь те прикро...  
як добре зважити, то я у лісі  
зовсім самотня...

**Лукаш**

А твоя верба?

Таж ти її матусею назвала.

**Мавка**

Верба?...Та що ж...в їй добре зимувати,  
а літом...бач, вона така суха,  
і все рипить, все згадує про зиму...  
Ні, я таки зовсім, зовсім самотня...

**Лукаш**

У лісі ж не самії дерева, -  
та ж тут багато різної сили.

*Трохи ущипливо.*

Вже не прибіднуйся, бо й ми чували  
про ваші танці, жарти та зальоти!

**Мавка**

То все таке, як той раптовий вихор, -  
от налетить, закрутить та й покине.  
В нас так нема, як у людей, - навіки!

**Лукаш**

*(Пристаюючи ближче)*

А ти б хотіла?..

*Раптом чути голосне гукання дядька Лева.*

**Голос**

Гов, Лукашу,гов!

Го – го – го – го!А ти де?

**Лукаш**

*(відзивається)*

Ось я йду!

**Голос**

А йти хутчій!

**Лукаш**

Ото ще нетерплячка!

*(Відгукується.)*

Та йду вже,йду!

*(Подається йти.)*

**Мавка**

А вернешся?

**Лукаш**

Не знаю.

*(Виходить)*

**Леся Українка:**Хто вам сказав,що я слабка,

Що я корюся долі?

Хіба тремтить моя рука

чи пісня й думка кволі?

Ви чули, раз я завела

жалі та голосіння, -

то ж була буря весняна,

а не сльота осіння.

А восени...Яка журба,

чи хто цвіте, чи в'яне ,

тоді плакучая верба

злото – багряне стане.

Коли ж суворая зима

Покриє барви й квіти –

На гробі їх вона сама

Розсипле самоцвіти.

Дописано останній вірш. Відпалала моя свічка(гасить свічку на столі), та я - одержима. Горить моє серце. Чуєш, Україно? Чуєте люди? Його запалила іскра палкої до вас любові. Не нарікаю я на долю. Я маю в серці те, що не вмирає. Тому з вами нині. Я – дочка Прометея, я - квітка Ломикамінь. Хоч я слабка і хвора жінка, але я - Українка! Я назвалась дочкою мого народу, і в цьому моя сила. Я йду до Вас, люди! Я йду до Тебе, Україно!

Моя Україно, козацькими кістями всіяна, горем заволочена, Чорноби – лем мічена! Встань з колін! Встаньте, люди! Ще не вмерла Україна!